

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Осадчої Катерини Петрівни на дисертаційне дослідження
Кожухової Хани Володимирівни на тему: «Підготовка майбутніх учителів
гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в
професійній діяльності», що подана на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Нині інтерес до досліджень у галузі використання цифрових технологій в освіті зростає з кожним днем. Використання цифрових технологій дозволяє значно покращити якість освітнього процесу та створити умови, за яких випускники закладів вищої освіти (ЗВО) відповідатимуть сучасним вимогам та тенденціям, а також будуть конкурентоспроможними на ринку праці. Цифрова компетентність сприяє успішній адаптації майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у суспільство в епоху цифровізації. Крім того, більшість спеціальних компетентностей, якими має володіти випускник ЗВО, безпосередньо пов'язані з використанням цифрових технологій. У системах внутрішнього забезпечення якості вищої освіти акцентують увагу на цифровій компетентності освітян як одній з тих, що вможливорює ефективне управління освітнім процесом. Це актуалізується в наш час у зв'язку із пандемією COVID-19, яка спонукала багато закладів освіти перейти на дистанційне та/чи змішане навчання з використанням цифрових технологій. Після цього в умовах війни в Україні багато навчальних закладів були змушені перейти на онлайн-навчання та достатньо швидко впроваджувати цифрові технології у освітній процес з метою дотримання його якості. Тому, дисертаційне дослідження Кожухової Хани Володимирівни, безумовно, є **актуальним та своєчасним.**

Проте зауважимо, що зараз ведеться активна робота з боку Міністерства освіти та науки України з підготовки майбутніх учителів до використання цифрових технологій. Вона частіше зорієнтована на підготовку майбутніх

учителів природничо-математичних дисциплін, або є загальною, що не дає можливості сформулювати уявлення про специфіку фахової підготовки саме вчителів гуманітарних спеціальностей. Зокрема, в умовах глобальної цифровізації саме сучасна гуманітарна освіта розкриває нові професійні можливості, які є найбільш затребуваними професійними навичками ХХІ століття. Гуманітарна освіта сприяє формуванню майбутнього громадянина своєї держави, відповідного культурного рівня та освіченості.

Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (398 найменування, із них 40 іноземною мовою), 14 додатків. Дисертація містить 14 таблиць та 18 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 327 сторінок, з них – 200 сторінок основного тексту.

Анотація оптимально відображає зміст дослідницької роботи. Структура роботи є послідовною, відповідає поставленим завданням та цілям, що дає змогу вдало продемонструвати дисертантці результати проведеного дослідження. Основний зміст дисертаційної роботи підтверджує практичний досвід Кожухової Хани Володимирівни щодо впровадження цифрових технологій у освітній процес, розкриває творчий підхід, критичне мислення та ґрунтується на співпраці між викладачами ЗВО та майбутніми вчителями гуманітарних спеціальностей.

Дисертаційна робота ґрунтується на дослідницькому вмінні здобувачки послідовно та вмотивовано викласти результати власного дослідження. У ньому проаналізовано наукові положення, сучасні освітньо-професійні програми та національні закони, а також зроблено вагомі висновки. Аналіз повністю забезпечений використанням методологічного інструментарію, який наведено з огляду на багатоаспектність гуманітарних дисциплін.

Авторка доречно визначила теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності.

Проаналізувавши етапи розвитку Інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) (стр. 34-37), основні підходи до визначення поняття «цифрові

технології» (стр. 37-40), провівши порівняльну характеристику термінів (готовність, готовність до професійної діяльності, готовність учителя до використання цифрових технологій), авторка аргументовано сформулювала базове поняття готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності (стр. 68). Це дало змогу побудувати чітку структуру цієї готовності, яка відображала основні компоненти й рівні готовності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до використання цифрових технологій у професійній діяльності (мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, комунікативний) (стр. 72-81), виділити провідні принципи (стр. 82-83) та педагогічні умови (стр. 84) підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності.

Характеризуючи **наукову новизну** проведеного дослідження, слід зазначити, що дисертанткою *вперше* науково обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено педагогічну технологію підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності у вигляді трьох блоків: концептуальний, змістово-організаційний та оцінно-результативний; визначено етапи впровадження педагогічної технології в практику університетської освіти (пошуковий, експериментальний, творчий, оцінно-рефлексивний), у межах яких обрано відповідні форми, методи, засоби організації освітнього процесу задля формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності, яка може бути реалізована в умовах дистанційної освіти. Важливим науковим надбанням дисертації є те, що в ній *уточнено* понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема подано такі дефініції як «готовність майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в професійній діяльності», «педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в професійній діяльності»; структуру готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до

використання цифрових технологій у професійній діяльності (мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, комунікативний компоненти; критерії, показники й рівні сформованості досліджуваної готовності). Разом із тим у науковій роботі *набули подальшого розвитку* форми, методи та засоби підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності.

Важливим внеском дисертаційної роботи Кожухової Хани Володимирівни є **практичне значення** одержаних результатів, яке полягає в їх достатній готовності до впровадження в освітній процес закладів вищої освіти, що здійснюють професійну підготовку учителів гуманітарних спеціальностей; розробці та впровадженні педагогічної технології підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в професійній діяльності в освітній процес майбутніх бакалаврів; оновленні змісту освітніх компонентів («Філософія», «Історія України», «Педагогіка», «Психологія», «Безпека життєдіяльності», «Інформаційні технології»); розробленні й упровадженні навчальної дисципліни «Цифрові технології в освіті». Дисертанткою також було розроблено сайт для створення цифрового портфеля вчителя, банку тренінгових програм, навчальних проєктів, ситуаційних вправ, спрямованих на формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності; адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності; розроблено програми позааудиторної діяльності (кіноклуб, конференції у стилі TED, семінари).

Акцентуємо увагу на наступних позитивних моментах дисертаційного дослідження.

Насамперед, схвалення заслуговує детально розроблений вибірковий курс «Цифрові технології в освіті», в якому мета та програмні результати навчання засновано на компетентностях, якими повинен володіти сучасний учитель. Зміст дисципліни доцільно включає такі модулі: «Створення навчально-методичних

матеріалів за допомогою цифрових технологій», «Планування та організація освітнього процесу за допомогою цифрових технологій», «Дистанційне навчання», «Професійний розвиток як спосіб прояву індивідуальності педагога». Теми розробленого курсу відповідають сучасним трендам цифрових технологій та потребам освітнього процесу. Їх засвоєння дозволить здобувачам опанувати практичні навички використання цифрових технологій, що допоможе їм у майбутній професійній діяльності. Під час вивчення вибіркової дисципліни авторкою доцільно запропоновано запровадження інноваційної форми викладання матеріалу, зокрема використання лекції-візуалізацій, лекції-дебатів, бінарної лекції, лекції з елементами візуалізації, майстер-класу, відеоконференції, вебінарів, віртуальних консультацій. Для проведення практичних занять запропоновано використання засобів мультимедіа, відеоматеріали. Для сформованості внутрішньої мотивації до використання цифрових технологій доречно відібрані засоби позааудиторної діяльності, зокрема, конференцій у стилі TED, як ефективний спосіб саморефлексії та розвитку вміння презентації своїх досягнень.

Імпонує детально розроблений і ретельно проведений педагогічний експеримент, у якому вдало підібрані способи практичної реалізації теоретичних положень дисертаційного дослідження. Представлені результати експерименту підтверджують, що завдяки впровадженню авторської педагогічної технології підготовки майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності вдалося досягти значних успіхів. За допомогою λ -критерій Колмогорова-Смирнова, було доведено, що отримані результати є статистично значущі та достовірні.

Заслугове на схвалення здійснена апробація дослідження. Основні положення і результати дисертаційної роботи відображено у 16 міжнародних та українських наукових працях, що підтверджують компетентність здобувачки у питаннях підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій.

Позитивно оцінюючи наукову новизну, теоретичне і практичне значення

дисертаційного дослідження Кожухової Хани Володимирівни, слід зазначити, що наукова робота не позбавлена окремих недоліків, що обумовлює перелік таких зауважень і побажань:

1. У вступі (стор. 23) зазначено, що одна з компетентностей, що необхідна для роботи та життя у XXI столітті, є цифрова компетентність. На наш погляд, цифрова компетентність є базовим поняттям у контексті теми дослідження, але її визначення в тексті дисертації не наводиться.

2. Дисертація значно виграла б, якщо в описі історії розвитку ІКТ в Україні було відображено як змінювалися характеристики цифрової компетентності вчителів ЗЗСО.

3. Дискусійним є окреслення третього етапу інформатизації освіти 90-ми роками та сьогоденням. Адже різкого стрибку зазнали технології 2000-х років порівняно із 90-ми роками. На нашу думку було б доцільно виділити 4-й етап етапу інформатизації освіти, включивши в нього STEM-технології, технології машинного і глибокого навчання, штучного інтелекту, блокчейну та віртуальних технологій.

4. Як зазначає авторка, частина експерименту у зв'язку з COVID-19 проходила в умовах дистанційного навчання. Варто було б додати аналіз того, які форми та методи використовувались і були найбільш ефективними у такому форматі навчання.

5. Дисертаційне дослідження значно збагатили би розроблені авторкою завдання для самостійної роботи зодувачів вищої освіти під час вивчення дисциплін, які є загальними для вчителів усіх гуманітарних спеціальностей, та запропонованої вибіркової дисципліни, а також завдання в період проходження здобувачами педагогічної практики.

6. У п. 2.3. «Аналіз та інтерпретація результатів дослідження» чітко і виважено проаналізовано результати дослідницько-експериментальної роботи (педагогічного експерименту) з упровадження педагогічної технології підготовки вчителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності. Проте з назви підрозділу важко чітко

зрозуміти аналіз та інтерпретація яких результатів дослідження у ньому представлені: теоретичного чи експериментального.

Однак висловлені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальне позитивне враження щодо дисертаційної роботи.

Отже, аналіз дисертації, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Кожухової Хани Володимирівни «**Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в професійній діяльності**», є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.); п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), а її автор Кожухова Хана Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 01 – Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інформатики і кібернетики
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького**

К. П. Осадча

**Підпис Осадчої К.П. засвідчую.
Виконувач обов'язків ректора
МДПУ імені Богдана Хмельницького**

Наталія ФАЛЬКО